

Arxiu històric FUNDACIÓ JAUME BOFILL

Els europeus i els altres

Fundació Alfons Comín

FEBRER 1994

FUNDACIÓ
Fundació
JAUME
Jaume
BOFILL
Bofill

ELS EUROPEUS I ELS ALTRES

Quan neix Europa? Aquesta és una pregunta equivocada ja que es pot referir al primer assentament humà que va poblar l'espai que avui coneixem amb aquest nom, a l'aparició de formes de cultura pròpies o a la formació d'una consciència de col·lectivitat que va acabar donant el seu nom actual a l'espai, als que hi viuen i a la seva cultura. Aquesta darrera hauria d'ésser, sobre tot, la mena de resposta que ens interessi.

Pel que fa al territori --un racó de la gran massa continental dominada en extensió per Àsia-- no pot servir d'element caracteritzador, perquè mai no ha tingut uns límits físics clars. La frontera amb Àsia ha respost generalment a criteris culturals, més que geogràfics. Recordeu que tan asiàtic com africà són dos adjectius que tenen entre nosaltres una connotació pejorativa (salvatgisme africà, despotisme asiàtic) de caràcter netament cultural.

Tampoc no hi ha res d'especial ni de característic en els primers pobladors europeus. Es suposa que l'home hi ha arribat, procedent d'Àfrica (potser també d'Àsia, segons suggereixen restes trobades a Geòrgia) en dos èxodes diferents, el darrer dels quals, el sol que hagi deixat descendència sobrevivent, ha estat el de l'Homo sapiens sapiens, que va produir-se fa trenta o quaranta mil anys. La qual cosa vol dir que, per més que hi havia pobladors des de dates molt més antigues --potser des de fa 650.000 anys--, els primers europeus als quals podem conside-

rar legítimament els nostres avantpassats biològics són tot just uns nouvinguts.

Pel que fa a allò que anomenem la nostra civilització, els seus orígens arranquen del conjunt de progressos que van iniciar-se, entre el 8.000 i el 7.000 abans de la nostra era, en l'Orient proper, lligats a una agricultura basada en la domesticació d'algunes plantes i animals, i a la formació de les primeres ciutats. L'evidència d'aquesta gènesi mestissa de la cultura europea contrasta amb la visió tradicional de la nostra història, entestada a aïllar del context tot el que considera genuïnament europeu i a explicar tota l'evolució posterior en funció d'uns orígens únics i superiors, que haurien acabat imposant-se a les amenaces retrògrades dels diversos invasors asiàtics i africans.

Aquesta visió té el seu origen en la imatge que els grecs van elaborar d'ells mateixos, mirant-se en el mirall deformant del bàrbar asiàtic --una contrafigura inventada expressament per a servir-los de contrast--, a la vegada que construïen una història que legitimava aquesta identitat. Els europeus de la fi del segle XVIII i començaments del XIX, preocupats per definir-se en contraposició als primitius i als salvatges, la van recuperar. A Prússia i a Anglaterra es va decidir aleshores basar l'educació en l'estudi de l'antiguitat clàssica i legitimar el conjunt de les valors culturals i socials de l'ordre establert, presentant-les com herència d'una Grècia idealitzada.

En l'origen del mite grec estan les guerres contra Pèrsia. Els grecs tenien fins aleshores pocs elements comuns, més enllà de la llengua, i encara aquesta amb prou diferències dialectals. Serà aquesta mateixa dificultat de definició la que els dugui a

inventar, com un mirall que els ajudi a identificar-se ells mateixos, el concepte de bàrbar. Tucídides ha assenyalat que Homer no utilitza cap denominació col·lectiva per al conjunt dels pobles grecs que van acudir a la guerra de Troia **"i que tampoc no parla de bàrbars, ja que els grecs, en la meua opinió --la de Tucídides, naturalment-- encara no eren designats amb un nom únic oposat al d'aquells"**. Està clar, doncs, que el concepte de "bàrbar" s'ha construït paral·lelament al de "grec".

La paraula "bàrbar" designava inicialment l'individu que era incapaç d'expressar-se fluidament en grec --és una onomatopeia del balbuceig, com ho és bereber--, però se li van afegir nous matisos de caràcter polític i moral, en identificar-lo amb el "despotisme asiàtic", i aquesta imatge es va difondre sobre tot a través del teatre. Gairebé la meitat de les tragèdies àtiques des segle V abans de la nostra era que es conserven retraten personatges bàrbars: una galeria d'horrors --incestos, crims, sacrificis humans-- els caracteritza i els diferencia dels grecs.

No és aquest el lloc de mostrar fins a quin punt aquesta Grècia ideal que hem posat a la galeria de retrats dels nostres avantpassats és falsa. La imatge tòpica de la democràcia grega amaga el pes de l'esclavitud --Aristòtil considerava que l'esclau era un animal inferior destinat per la naturalesa a viure tutel·lat pel seu amo--, la marginació del camperol, la subordinació de la dona i, sobre tot, la divisió real entre ciutadans rics i pobres.

A la "cultura clàssica", primer element caracteritzador de l'"europeu", s'hi afegeix habitualment un segon component, el cristianisme, que se'ns presenta com una doctrina definida des

dels seus orígens, que es difon pel món mediterrani fins a esdevenir, en el segle IV, la religió de l'Imperi romà. Es aleshores l'imperi el que canvia --es converteix-- mentre el cristianisme resta immutable.

Però la veritat és que entre el cristianisme original i el de l'època constantiniana hi ha una llarga i complexa evolució. El cristianisme era en els seus orígens plural --recordeu, si no, les paraules de Sant Pau: "convé que hi hagi heretges"-- fins que la seva associació política amb l'Imperi el va transformar en una cosa nova, la cristiandat, que negava la diversitat i el diàleg i establia una jerarquia i un dogma defensats per la força, si calia. Aquesta transformació va obligar els cristians a renunciar a moltes coses. En l'any 314, per exemple, un sínode excomunicava els soldats cristians que es neguessin al servei militar, en oberta contradicció amb els màrtirs que, com Maximilià, havien preferit la mort a la integració en l'exèrcit, al·legant que a un cristià no li és lícit de fer mal.

En comptes d'una comunitat cristiana plural, tindrem des d'ara unes esglésies "catòliques" i "ortodoxes" --totes s'anomenen així, perquè totes pretenen ésser la sola vertadera i universal--, les principals de les quals seran la de Roma, la de Bizanci (que és, de fet, la legítima hereva de l'església constantiniana, ja que restarà aliada a l'Imperi fins a la seva fi) i la gran església asiàtica, que és la nestoriana, el cap de la qual era el "catholicos" resident a Ctesifont, però que arribava amb la seva activitat missionera des de Sumatra fins a l'Azerbaidjan: una església que va inspirar la croada dels mongols, que va reconquerir dels musulmans Bagdad i Damasc, on

les tropes vencedores van entrar el 1260 manades per un general nestorià, un príncep armeni i un croat (i amb la seva actuació és molt probable que salvessin Europa d'una invasió musulmana).

En diverses ocasions els nestorians van intentar d'obtenir la col·laboració de Roma per a fer una croada conjuntament amb els mongols i salvar Jerusalem. La primera vegada el papa estava més interessat a organitzar una croada política contra Catalunya que en aquestes galindanes de Terra Santa; la segona, el 1287, quan el bisbe nestorià Rabban Çauma va dir missa a Roma i va donar la comunió al rei d'Anglaterra --la qual cosa vol dir que el que feien uns i altres no era essencialment diferent--, va passar igualment sense resposta. L'església de Roma estava aleshores interessada més que en cap altra cosa en el procés de tancament que havia d'impedir qualsevol mena de solidaritat amb les dues cristiandats orientals, la de Bizanci i la nestoriana, i que culminaria en una gran empresa de reconquesta interior amb croades contra els "heretges" --que eren definits, sobre tot, en termes de submissió a l'autoritat de l'església, més que de doctrina-- i amb la segregació dels jueus, als quals es consideraria des d'ara com una comunitat estranya, essent així que se'ls podia qualificar de "socis fundadors d'Europa", ja que hi residien des de molt abans que els eslaus, els búlgars o els magyars, i que havien fet contribucions fonamentals a l'elaboració d'això que anomenem "cultura europea".

Europa no és la suma de la cultura clàssica i la cristian-
dat, com es pretén sovint. Europa ha nascut en aquests segles
fecunds de l'edat mitja d'una multiplicitat d'esforços que venen
de baix, i en l'origen de les quals està el creixement agrícola

basat en la introducció de noves formes de cultiu organitzades col·lectivament pels camperols: la divisió del terme en fulles, que permetia deixar oberts els camps, un cop recollida la collita, per tal que el ramat pasturés als rostolls. Un sistema que permetrà introduir mètodes més intensius d'explotació, a la vegada que es mantenen pasturatges col·lectius que permeten de mantenir més ramat, amb la qual cosa s'obtenen adobs orgànics, llana per a la indústria tèxtil i bous per a rompre les terres de l'Europa central i del nord. Sobre la base d'aquest creixement agrícola, Europa ha desenrotllat una xarxa estructurada de ciutats. No grans metròpolis aïllades del seu entorn, com les capitals del món islàmic i de l'Orient, sinó grups de poblacions relacionades entre elles que formen com l'esquelet d'una comunitat homogènia, els antecedents del que seran les futures nacionalitats. Grups presidits per un nucli major, generalment associat a la capital del sobirà, que està envoltat per ciutats de segon, tercer i quart rang, articulades coherentment entre si i lligades, al mateix temps, al seu entorn rural. Es en aquest nivell profund de les transformacions econòmiques i socials que cal cercar les característiques de la complexa realitat europea: la formació de col·lectivitats humanes amb una certa homogeneïtat, però de dimensions reduïdes, que impedeixen la formació de grans imperis i la imposició d'uniformitats culturals. Comunitat, llibertat i diversitat són trets característics d'aquesta identitat europea. Un conjunt de cultures diverses, però no aïllades, és el medi ideal per a absorbir i fer fructificar tot el que assimila d'altres pobles. El llegat islàmic i els avenços tecnològics de Xina, primer; més endavant, la adopció dels nous

aliments vinguts d'Amèrica, i en especial del blat de moro i la patata, que no són "productes naturals", sinó elaboracions d'unes cultures que excel·lien sobre tot en aquests dominis de la utilització del medi en què la europea ha estat sempre tan pobre. Tot això --els numerals indis, la brúixola, la pólvora, la impremta, els aliments que han fet possible l'expansió demogràfica dels temps moderns-- ha ajudat a que sigui possible el creixement econòmic modern que tendim a considerar com a fruit de l'esforç i del mèrit dels europeus.

Les coses canviaran des de finals de l'edat mitja, quan Europa iniciï sis-cents anys de crisi social, des de les grans revoltes de finals del segle XIV fins a Ieltsin (i el que seguirà a Ieltsin), que acabaran aconseguint d'eliminar, sobre tot, la comunitat i la mena de cultura bastida sobre ella, que acostumem a anomenar popular, amb la intenció de denigrar-la amb un matis de rusticitat. L'Europa dels temps moderns començarà el seu ascens planetari a costa dels no-europeus, sobre les bases de l'esclavisme i la depredació, a la vegada que anirà guanyant en cohesió social. Per a justificar aquesta actuació depredadora, els europeus inventaran successivament dos noves imatges dels altres, que reactualitzen la màscara del bàrbar: són les del "salvatge" i el "primitiu".

El descobriment d'Amèrica inicia els contactes dels europeus amb civilitzacions que els són inferiors en alguns aspectes de la tecnologia, i en especial en la de la guerra. En els primers moments a Amèrica, o a Oceania més tard, els indígenes ens són descrits com gent innocent, que viuen en pau i felicitat. El problema sorgeix quan se'ls vol utilitzar com a força de treball

mal pagada per a l'obtenció de metalls preciosos, com passarà a les colònies espanyoles, o se'ls vol prendre les terres, com passarà a les colònies angleses del nord. De sobte, en veure que no es deixen sotmetre mansament, els indígenes idíl·lics es transformen en la percepció europea en salvatges idolatres i ferotges, gairebé sempre acusats de canibalisme --és curiós que també alguns indígenes americans, potser amb més motiu, pensessin que els caníbals eren els invasors europeus. El salvatgisme és identificat des del primer moment amb la barbàrie, la qual cosa implica recuperar tota la càrrega ideològica que havia dut Aristòtil a sostenir que els bàrbars no eren enterament humans i que l'esclavitud era per ells una situació natural i justa.

Aquesta justificació serviria per a legitimar la trata d'esclaus africans. Entre 1600 i 1800, en temps que acostumem a caracteritzar com les èpoques de la revolució científica i de la Il·lustració, vuit milions d'esclaus africans van ser duts a treballar a les plantacions americanes. Els filòsofs il·lustrats del segle XVIII coincidirien sorprenentment en aquestes qüestions amb els teòlegs castellans de doscents anys abans. Voltaire diria que els negres eren d'una espècie distinta i d'intel·ligència inferior, i el mateix Montesquieu que havia escrit que "l'esclavitud va contra el dret natural pel qual tots els homes neixen lliures i independents", defensarà paradoxalment la dels negres amb raons com que "un no pot fer-se a la idea que Déu, que és un ésser molt savi, hagi posat una ànima, i en especial una ànima bona, en un cos enterament negre". L'aparent inconseqüència d'aquestes afirmacions l'aclareix un raonament pràctic del mateix Montesquieu: "el sucre seria massa car, si no es fes treballar

la planta que el produeix amb esclaus". Raonaments basats en la incapacitat de modernització i progrés del salvatge servirien per a justificar l'espoliació i extermini dels indis d'Amèrica del Nord, i serveixen encara avui per a seguir exterminant, davant la indiferència general, els habitants autòctons de l'Amazonia.

Al mateix temps que amb aquestes concepcions del salvatge es posaven els fonaments del racisme modern --vull dir, del racisme com a doctrina de pretensió científica, que està clar que té els seus orígens en la Il·lustració-- començava a desenrotllar-se una visió diferent de la diversitat humana, inspirada en les teories del progrés, que suposaven que tots els homes eren iguals, però que es trobaven en etapes diverses de desenrotllament dins d'un curs evolutiu únic i comú. La reconversió del "salvatge" en "primitiu" podia semblar un avenç, i potser en alguns sentits ho era, però va servir per a legitimar l'explotació dels pobles "endarrerits", en una època en què l'esclavitud començava a ésser mal vista i acabaria essent substituïda per altres formes de treball forçat.

Perquè el treball forçat, convé remarcar-ho, no va desaparèixer amb l'esclavitud. Hi ha, per citar un sol exemple, el cas dels "culís", procedents sobre tot d'Índia, Xina, Indonèsia i Indo-xina. En el transcurs d'un segle, de mig XIX a mig XX, l'exportació de "culís" ha significat un desplaçament de 12 a 37 milions d'éssers humans: una estimació intermèdia donaria 24 milions, tres vegades més que els esclaus africans duts a Amèrica. La comparació és lícita perquè la condició dels culís no solia ésser gaire millor que la dels esclaus, com ho demostra el que ens va explicar Pérez de la Riva sobre la sort dels

xinesos a Cuba, més mal vistos que els negres pels esclavistes, perquè, com diria un d'ells, els homes d'aquesta raça malvada, sense cap consideració pel que els seus contractes havien costat als amos, tenien el mal costum de suïcidar-se.

La visió derivada del concepte de "salvatge", el racisme, servia, i segueix servint avui, per a justificar l'explotació dels altres quan els tenim a casa --ha servit per a legitimar l'esclavitud negra o l'extermini dels indis americans--, mentre que la que deriva del concepte de "primitiu" justifica les accions "civilitzadores" que es realitzen en el propi país dels endarrerits. Es la gran diferència, que ja va assenyalar Hobson a començaments d'aquest segle, entre el colonialisme antic que treia els homes de la seva terra per a fer-los treballar, i el modern, que els explota també al seu propi país.

Aquesta altra concepció, la del primitiu, té el seu fonament en la visió de la història elaborada als segles XVIII i XIX, associada a una concepció del progrés que es caracteritza per partir de considerar la situació actual de la civilització europea com el punt més alt a que ha arribat fins ara la Humanitat --el moment culminant del progrés-- i que defineix les civilitzacions extraeuropees com moments diversos d'un desenrotllament humà únic i lineal, limitant-se a situar-les en funció de la proximitat o llunyania en què es troba cada una d'elles d'aquest "apogeu de la història". S'acostuma a qualificar això com "la invenció del progrés", però més aviat hauria de definir-se com "la invenció de l'endarreriment dels altres". En situar-los dins del nostre propi esquema històric --en fer dels extraeuropeus uns pre-europeus o uns europeus infantils-- el que hem

fet és arrabassar-los la seva pròpia història, conscients que, apoderant-nos del seu passat, controlariem també el seu present. La justificació per a fer-ho és la idea que el deure moral del civilitzat, del germà gran, és el d'educar el primitiu per a fer-lo arribar al seu mateix grau d'avenç i de prosperitat. L'exploració colonial esdevé aleshores una tasca humanitària, que potser ha de realitzar-se per la força --els altres no es deixen-- però amb el consol que, al cap i a la fi, és "pel seu bé", de la mateixa manera que fem quan obliguem els nens a què vagin a escola. És la filosofia que expressa el poema de Kipling, "La càrrega de l'home blanc", on s'explica que els blancs posen generosament els seus recursos i els millors dels seus homes per a donar als primitius aliments amb què saciar la seva gana, medicina per a les seves malalties, pau per a acabar amb les seves guerres bàrbares i li construeixen ports i carreteres per al seu sol benefici. I tot això per a trobar-se amb que el "no-blanc" es resisteix, pretén que el deixin tranquil vivint en la seva barbàrie i, al damunt, no agraeix tot el que es fa per ell. Aquest poema famós es va escriure aviat farà cent anys per a celebrar que els nordamericans s'havien apoderat de les Filipines. Hi ha dos coses interessants que considerar. La primera, que està clar que per a Kipling, els espanyols, que feia segles que dominaven les illes, no eren "homes blancs" com els nordamericans, als quals exhortava per tal que assumissin ara la seva condició i la seva "càrrega". La segona, que els resultats de cent anys de "domini blanc" a les Filipines mostren que, al cap d'aquest llarg període, la distància entre el nivell de vida dels filipins i el dels nordamericans que van anar a civilitzar-los

es més gran avui que en 1898.

Per cert que, ja que parlem de "blancs", no estarà de més introduir una petita digressió sobre els colors dels homes. Que no són tan persistents com sembla --els mongols primitius eren rossos i d'ulls blaus, o sigui que no tenien cap tret mongòlic, sinó que els van adquirir per creuament-- ni tan "naturals" com es pensa: els habitants de Xina i del Japó eren considerats blancs pels viatgers europeus fins a finals del segle XVIII; és aleshores quan se'ls comença a veure com a "grocs", a la vegada que es difon la idea de "l'endarreriment i immobilisme" d'Orient. Entendreu, per tant, que les raons que duïen Kipling a no considerar "blancs" els espanyols eren culturals i no genètiques, ja que està clar que els nordamericans tenien una càrrega genètica d'origen africà molt més gran.

Tot això és ben sabut. Però no ho és, en canvi, un altre vessant d'aquesta mateixa qüestió que voldria apuntar avui. La concepció lineal del progrés ha tingut també efectes nefastos per a una gran part dels mateixos europeus. En proposar-nos una sola línia d'evolució històrica, sense alternatives viables, ens oculta que aquest progrés s'ha fet també a costa de bona part dels europeus, presentats enganyadorament com a beneficiaris generals de l'explotació de la resta dels homes, amb el qual se'ls fa en alguna manera còmplices nats d'aquests abusos (els europeus naixerien així amb una mena de pecat original addicional pel fet de venir al món en una societat que els permet un millor nivell d'alimentació i els ofereix més oportunitats).

Quan gent amb més bones intencions que claredat d'idees, moguts pel remordiment que genera aquest suposat pecat, ens

parlen de la necessitat de defugir l'eurocentrisme històric i d'ocupar-nos més dels que alguns nomenen els "pobles sense història", com si amb això bastés, estan caient en una trampa: es limiten a moralitzar la mateixa narració però no son capaços d'alliberar-se'n. Vull dir que reconvertir la història del progrés en la història de l'explotació, sense més, pot ésser lloable d'un punt de vista ètic, però no serveix per a canviar les coses.

Es veritat que la nostra visió universal "eurocèntrica" nega als no-europeus la seva història, però ens cal entendre que la nega també a una gran part dels europeus: als camperols als quals se'ls va fer creure que la destrucció de l'economia tradicional agrària, de base comunitària, era una exigència del progrés; als obrers als què la fàbrica se'ls ha presentat com la via "natural" de la industrialització... Amagant als uns i als altres que hi havia altres opcions, que hi ha altres passats, a més del que s'ha canonitzat com a "història oficial", els privem del coneixement de tot un cabal d'esperances i de possibilitats no realitzades i els reduïm al paper de salvatges interiors.

El primer que hem de fer, per escapar de la trampa, és combatre el colonialisme interior: reconstruir la nostra pròpia història, que no és lineal i unitària, sinó que està plena de ruptures, de punts en què als homes se'ls oferien diversos camins possibles, i en què van acabar triant-ne un de determinat, no sempre perquè fos el millor en termes del benestar del major nombre d'homes i dones, sinó perquè fou el que van aconseguir d'imposar als sectors de la societat als quals era més beneficiós i que disposaven de la combinació de capacitat de persuasió i

força repressiva per a fer-lo acceptar pels altres.

Si voleu que ho il·lustri amb un exemple actual: la via de sortida de la crisi econòmica per la desindustrialització que estem vivint no és la sola sortida possible, sinó la que propugna un sector de la societat al qual convé i que disposa dels medis per a imposar-la a través de la persuasió, sense que li calgui ni arribar a usar la força.

La història del progrés que hem venut a la resta del món com una recepta infal·lible per a prosperar --la llegenda de la revolució industrial anglesa-- ha resultat ésser una estafa, que no ha estat capaç d'aconseguir engendrar creixement econòmic a l'Àfrica o a Amèrica Llatina. Però és que també ha estat una estafa per als propis europeus, als quals se'ls prometia un any dos mil d'oci i felicitat, i veuen apropar-se la fi del mil·lenni amb tota mena de pors. La il·lusió de la plena ocupació s'ha esvaït i l'estat de benestar s'està desmuntant peça a peça. Sembla que tot allò dels "terrors de l'any mil" era una llegenda sense fonament real, però el que és els de l'any dos mil que estem vivint no els podrà negar ningú.

I és que hi ha hagut un gran canvi, les conseqüències del qual encara no hem estat capaços d'assimilar. Des del 1789 fins a l'enfonsament del sistema soviètic les classes dominants europees han viscut amb la por d'uns fantasmes que turmentaven sovint les seves nits --jacobins, carbonaris, masons, anarquistes, bolxevics--; amb la por d'uns enemics que podien organitzar les masses i destruir l'ordre social vigent. Aquest temor és el que ha induït les classes dominants a fer concessions que han permès una millora gradual de la situació dels treballadors. El

que és nou, avui, és que per primera vegada en dos segles no hi ha cap fantasma que els desvetlli: no hi ha cap alternativa raonable per a aquestes masses odiades i temudes. Treballo en una plaça on acostumen a tenir lloc les manifestacions i protestes dels obrers que estan en perill de perdre la seva feina. Res no resulta més impressionant, i revelador, que veure la calma resignada d'aquests homes, que saben que la seva lluita és inútil. Els de l'altra banda ja no tenen cap motiu per a fer-los concessions, com havien fet en el passat: tot el que podria esdevenir-se seria un esclat puntual, que controlarien fàcilment les forces d'ordre públic.

A moltes d'aquestes víctimes, a més, se'ls pot fer creure que la culpa és dels "altres": dels empresaris asiàtics que produeixen a baix preu perquè paguen salaris de misèria --però la Mercedes es proposa d'instal·lar una fàbrica a alguna regió dels Estats Units, on, pel que es veu, els salaris són també "asiàtics"-- o dels immigrants africans que ens prenen els "nostres" llocs de treball.

Aquesta fabricació d'un enemic exterior ajuda a ocultar que els interessos d'uns i altres, dels immigrants i dels treballadors, són comuns i evita que pugui néixer una consciència de solidaritat entre ells. I és que sovint resulta difícil de destriar les realitats que s'amaguen sota les falàcies quotidianes. Un exemple pot il·lustrar la forma en què els mateixos mecanismes repressius actuen en situacions aparentment distintes, que oculten realitats semblants. Al sud de França hi ha el vell camp de concentració de Rivesaltes, que el 1939 va servir per a allotjar, en condicions infrahumanes, els fugitius, molts d'ells

catalans, que travessaven la frontera dels Pirineus escapant de la repressió franquista. El 1946 Rivesaltes va acollir soldats alemanys, transferits dels camps de concentració que els aliats tenien a Alemanya. Un d'aquests presoners, un soldat que aleshores tenia dinou anys, ens explica que va arribar a Rivesaltes al mes d'agost, al mig de la calor de l'estiu. L'aigua era escassa i en una ocasió el francès que la portava va obrir les aixetes del tanc fora de la porta, deixant que el líquid s'escampés per terra i rient mentre els presos assedegats cridaven de desesperació. Al barracó d'uns 80 homes en què ell estava, hi morien cada dia de 3 a 5 persones. Aquesta història, però, no acaba ací. Una amiga que hi va passar fa poc m'explicava que Rivesaltes segueix avui funcionant parcialment i que als barracons que resten en peu s'hi allotja immigrants il·legals que esperen la seva expulsió. Què hi ha de comú entre refugiats republicans de la guerra civil espanyola, soldats rasos alemanys i immigrants il·legals?

Si volem entendre la lògica que presideix aquesta aparent aberració, ens cal començar desmuntant per enter una història que ens ha falsificat el "nostre" passat i ens malinterpreta el present. Ens cal recuperar, per exemple, una altra idea d'Europa, que no és la del racisme i l'imperialisme, sinó la dels moments més fecunds i creadors del seu passat, quan allò que caracteritzava els europeus era, sobre tot, la seva capacitat per absorbir i integrar el que rebien dels altres, en un mestissatge creador capaç de refondre, unificar i millorar aquests elements dispersos. Ens cal recuperar un passat definit per tres elements associats: llibertat, diversitat i autonomia. Llibertat que és

necessària per a generar el clima de tolerància sense el qual no poden fructificar la ciència i el pensament. Diversitat com oposició a la uniformitat, com refús de qualsevol hegemonia cultural, sense que això vulgui dir aïllament, sinó una pluralitat de veus concertades. I, sobre tot, autonomia, un terme amb el qual vull designar la possibilitat que els homes s'associïn en molt diversos nivells, en tots els nivells importants de la seva vida quotidiana, per tal de decidir col·lectivament el que importa els components de cada grup.

Si recuperem aquesta veritat de l'altra història d'Europa, si recuperem la nostra pròpia història, podrem construir una visió policèntrica de la del món, que no es mourà al llarg d'una sola línia, sinó que ens permetrà d'entendre la complexa articulació de trajectòries diverses que s'enllacen, separen i creuen. Ens podrem defensar aleshores d'aquesta visió fatalista del progrès amb la qual es pretén de fer-nos pagar el preu de totes les crisis, imaginant nous projectes de futur. I aprendrem a viure en un clima de llibertat no coartada, a promoure la diversitat cultural, a conviure amb els altres homes i a compartir les seves idees.

Josep Fontana

octubre del 1993

Le racisme contre la démocratie

La révolution française de 1789 a permis l'émergence en France de l'individu en tant qu'entité singulière et unique. Cet esprit va concerner les autres pays européens. La déclaration universelle des droits de l'homme est arrivée pour consolider cet esprit, l'affermir et le protéger si c'est nécessaire. La reconnaissance de l'individu c'est aussi la reconnaissance de sa liberté. Liberté d'être, de penser, d'agir et surtout comme le démontrera le philosophe allemand Max Stirner dans "L'Unique et sa propriété" (1845): "l'individualité, c'est-à-dire ma propriété, est au contraire toute mon existence et ma réalité, c'est moi-même. Je suis libre vis-à-vis de ce que je n'ai pas ; je suis propriétaire de ce qui est en mon pouvoir, ou de ce dont je suis capable. je suis en tout temps et en toutes circonstances à moi, du moment que j'entends être à moi et que je ne me prostitue pas à autrui. " Cette liberté intérieure est une grande conquête de la révolution française. Curieusement, plus cette révolution s'achemine vers la liberté de l'individu et la libération du peuple, des partis politiques, des gouvernements, des dirigeants de l'armée vont entraîner les pays européens dans l'aventure coloniale. L'individualité européenne n'est pas remise en cause, elle est détournée vers un individualisme d'Etat, c'est-à-dire un égoïsme qui va s'exercer dans l'injustice et même dans la barbarie.

Le racisme est le fait de considérer que ce qui est différent est inférieur à soi, qu'il existerait une hiérarchie entre les êtres basée sur l'aspect physique ou sur des données qui ne font pas partie de ce qu'on connaît. Le racisme est aussi le fait de croire qu'il existe plusieurs races humaines. Enfin c'est le fait de penser que sa propre culture, ses propres valeurs sont supérieures aux autres cultures et aux autres valeurs et qu'elles sont uniques et universelles.

La colonisation est le premier acte raciste de la France des principes démocratiques nés de la révolution française. L'Afrique, le Maghreb, l'Asie seront des territoires où va s'exercer le mépris de l'individu avec en plus l'exploitation des richesses de sa terre et de son patrimoine.

Envahir un pays avec l'armée qui ouvre le chemin, s'y installer, y imposer sa loi, avec la force et la terreur, n'est-ce pas cela le racisme ? L'individu --qu'on appellera indigène-- n'est pas reconnu ni respecté. On débarque sur ses terres sans lui demander son avis. Sans être ni invité ni désiré. On se moque de ce qui pense. On n'est même pas sûr qu'il pense.

Son identité est bafouée, déstructurée et vouée à la disparition. Car ce sera au nom des valeurs de l'Occident triomphant que la colonisation sera faite. Cette histoire des valeurs est un voile qui masque l'objectif inavouable que poursuit la colonisation : la dépossession, le pillage, la domination économique et politique. On a essayé de justifier par des alibis "humanitaires", genre construction d'hôpitaux et d'écoles, la planification de cette intervention qui a établi un gouffre entre l'Occident et le troisième monde.

L'exemple le plus dramatique est celui de l'Algérie.

Pour comprendre ce qui se passe aujourd'hui dans ce pays où des forces fondamentalistes se battent avec armes et brutalité, il faut remonter à la période de la grande blessure, celle qui a vu l'identité d'un peuple dénaturée et détruite.

Le problème qui se pose aujourd'hui aux Algériens est de savoir comment s'identifier ? Depuis des siècles les Arabes se sont définis par rapport à l'Occident. Ils ont été déposés de leur identité. En 1967 l'historien marocain Abdallah Laroui publie un livre sur "l'idéologie arabe contemporaine". Cet essai commence par cette "recherche du moi" : "Depuis trois quarts de siècle les Arabes se posent une seule et même question : "qui est l'autre et qui est moi ?" Quel est l'autre des Arabes ? Après s'être appelé, pendant longtemps, Chrétienté et Europe, il porte aujourd'hui un nom, vague et précis à la fois, celui de l'Occident." écrit Abdallah Laroui.

Penser, c'est d'abord penser l'autre. Or cet autre a une histoire où les destins du monde arabe et de l'Occident sont mêlés. L'Europe chrétienne est héritière des croisades (Appel du pape Urbain II à Clermont Ferrand en 1096) Ce pape exhorta les Chrétiens "de chasser cette vile engeance (les musulmans) des régions habitées par nos frères et d'apporter une aide opportune aux adorateurs du Christ..."; elle est ensuite dominatrice coloniale et enfin exploitante des hommes qu'elle a fait venir chez elle pour faire tourner ses usines.

Cet esprit est maintenu aujourd'hui dans la manière de rendre compte des événements qui secouent le monde arabe. Aucune société ne se définit par sa conscience religieuse seule. Pourquoi réduit-on la société arabe à un dogme islamique, intolérant, fanatique et parfois meurtrier ?

Que ce soit en Egypte ou en Algérie, les deux pays le plus frappés par l'activisme religieux, on oublie de rappeler que ces peuples luttent pour l'application des principes démocratiques et qu'ils sont les premiers visés par l'intégrisme. Dans cette guerre civile larvée, on oublie de signaler que les gouvernements, soutenus par l'Occident ne sont pas démocratiques ; ils sont contestés aussi bien par le peuple que par des mouvements qui ont trouvé dans l'islam un ciment et une refuge pour leur opposition.

Le racisme est dans la nature de l'homme. L'homme a tendance à refuser ce qui est différent, ce qui n'est pas connu, parce que l'inconnu engendre la peur et l'angoisse. C'est la culture qui ruine les idées et les pré-supposés pensées racistes. L'homme est capable de toutes les beautés comme il est capable de toutes les cruautés et toutes les horreurs. le racisme est une aberration, " un défaut de fabrication" des hommes. C'est l'histoire telle qu'elle a pu se dérouler qui est utilisée parfois comme matière de légitimité de comportements racistes.

le racisme est très répandu, mais à partir du moment où un peuple réalise un progrès politique et social, à partir du moment où il s'est émancipé économiquement et culturellement, il n'a pas le droit à la bavure, à l'erreur du racisme. Sinon, c'est tout son acquis culturel et civilisationnel qui est ruiné, dénoncé et en contradiction avec ses aspirations, ses prétentions.

Plus le racisme se manifeste dans les démocraties, plus on est convaincu que le processus démocratique n'est pas achevé, n'est pas total. Le problème c'est que l'Europe a de tout temps trahi ses principes (la colonisation ; l'immigration). Aujourd'hui elle est en train de se faire tout en fermant ses portes et fenêtres, tout en traitant le problème des étrangers en terme de répression, légitimant la peur des citoyens et leurs réactions souvent brutales et primaires.

Les problèmes actuels de l'Europe (crise ; récession ; chômage) sont aussi des problèmes éthiques. Il faudra rétablir la vérité : si l'Europe a pu se développer et devenir une grande puissance industrielle, c'est parce qu'au départ elle s'est nourrie dans le vivier de ses colonies. Sinon comment comprendre que la France et la Belgique continuent de soutenir politiquement et au besoin militairement des régimes africains connus pour être anti-démocratiques et corrompus comme le Zaïre et le Gabon par exemple ? C'est que ces régimes leur laissent toutes les possibilités pour avoir accès aux matières premières essentielles.

le racisme --rejet de l'immigré ; refus de donner l'asile ; peur d'être envahi ; violence meurtrière contre celui qui est différent-- a ses racines dans l'histoire et l'économie. Il faut le dire aux citoyens. Il faut lutter avec l'ignorance et les préjugés. Ce sont les rapports entre le Nord et le Sud qui sont de nouveau à définir. La crise peut être bénéfique, peut avoir des conséquences inattendues, si on décide d'en analyser toutes les données et d'accepter le réel. or le réel ne peut plus être ce qu'il a été par le passé. Et c'est là le rôle des médias, ceux qui nous informent devront aller au-delà des apparences, expliquer, analyser, se remettre en question et vérifier toutes les données. Il faudra peut-être apprendre aux Européens que l'époque du "confort pour tous", l'époque du "toujours plus" est finie. La solidarité est ce qui sauvera les Européens. Mais savent-ils encore ce que cela veut dire ? En France, seul l'Abbé Pierre continue de crier contre les injustices, contre les humiliations, contre les dérapages de cette société qui s'est vite enrichie

en oubliant que l'individualité est une liberté et non un égoïsme qui se dit individualisme.

Le racisme est une forme de dérapage qui commence par s'attaquer aux étrangers. Rappelez-vous l'affaire Dreyfus en France. On se focalise sur un aspect, qui peut être une couleur de peau ou une appartenance à une religion. Puis un glissement se fait : on passe de l'étranger ou celui qui est considéré comme tel, au citoyen, au voisin. Le racisme devient dénonciation, délation, haine programmée. Et c'est toute l'entreprise démocratique qui se trouve minée et finit par s'écrouler. C'est en ce sens que le racisme, qu'il soit banal ou exceptionnel, est ce qui menace de manière perverse et insidieuse la démocratie, autrement dit l'individu, en tant qu'expression de la liberté.

Tahar Ben Jelloun.

ELS PODERS PÚBLICS I LA IMMIGRACIÓ

Especial referència al cas d'Espanya

Josep I. URENDA
Comissionat pels Drets Civils
de l'Ajuntament de Barcelona

Fundació Alfons Comin, 21 d'octubre de 1994

Mirarem d'exposar la resposta que s'està donant al fenomen de la immigració estrangera a Espanya, a Catalunya i a Barcelona per part de les diverses administracions i altres poders públics. Però abans, per a emmarcar el tema i també per donar resposta a l'enunciat general d'aquestes conferències, és inexcusable una referència introductòria a la situació europea.

La Unió Europea neix sota el signe d'una preocupació restrictiva en matèria d'immigració: efectivament, quan en el tractat s'esmenta, entre les matèries de justícia i interior d'interès comú per als Estats, l'asil i la immigració, s'afegeix a continuació "la lluita contra la immigració ilegal, l'estada i el treball irregulars de nacionals de tercers estats..." Es tracta, doncs, del reconeixement d'una forta pressió migratòria que origina la realitat de fluxos incontrolats.

Aquesta inquietud comunitària es superposa a les polítiques limitatives dels Estats (Alemanya, reforma constitucional en relació a l'asil polític; França, limitacions a la nacionalitat...) i és continuació dels acords entre la majoria dels Estats comunitaris que intenten coordinar les seves polítiques de lliure circulació de persones (espai Schengen) amb la mirada posada en el control de les fronteres exteriors i en relació amb la immigració de tercers països.

Hem de destacar, no obstant, que la incipient política comunitària en matèria d'immigració s'enquadra en el respecte al Conveni Europeu per a la Protecció dels Drets Humans (de 4 de novembre de 1950) i a la Convenció sobre l'Estatut dels Refugiats (de 28 de juliol de 1951), a tenor de l'article K.2 del Tractat de la Unió. El que és més important i millora l'actual política Schengen és que s'obliga a la Presidència del Consell i a la Comissió a informar regularment i a consultar al Parlament Europeu, el qual podrà formular preguntes i recomanacions al Consell i les seves opinions hauran de ser degudament tingudes en compte. També s'estableix que el Parlament tindrà un debat anual sobre aquestes matèries.

Però mentre es desenvolupa aquesta política comunitària, la qual no exclou la competència bàsica dels Estats en matèria d'immigració, seguirà vigent, i potser coexistirà, l'orientació que es deriva de l'acord de Schengen. En ambdós casos es produirà alguna mena de limitació en la regulació de la immigració (coordinació de la política de visats, de l'asil, etc. per part dels Estats, el que tindrà significatives conseqüències).

Resultaria una mica àrid i massa entretinguda l'anàlisi de tots els condicionaments que els compromisos internacionals -comunitaris o no- suposen pels Estats (condicionants negatius però també positius respecte d'una política més oberta i generosa que la que avui preval).

Un exemple resulta gairebé imprescindible: els acords de Schengen subscrits pel nostre país van seguits d'un altre instrument per a la seva aplicació, de 140 articles (encara no ratificat). Doncs bé, en un d'ells s'estableix que l'Estat que descobreix a un ciutadà estranger en situació irregular és responsable de la seva expulsió. Tinguem en compte que la Llei d'Estrangeria, a l'hora de regular l'expulsió -que convé diferenciar de la devolució- i determinar les causes per les quals es pot aplicar aquesta mesura, diu literalment: "podrá ser expulsado...", el que en principi no exclou l'aplicació d'una altra mesura alternativa.

Conseqüentment, el text de Schengen esmentat "tanca" les possibilitats del nostre text legal i ho fa en el sentit més rigorós. D'aquí l'enorme interès d'una anàlisi minuciosa dels instruments internacionals a que hem fet referència i sobretot de la conveniència de tenir present el paper del Parlament Europeu i de la seva possible incidència en la futura política comunitària en relació amb la immigració estrangera.

Aquesta breu introducció en relació amb l'actual resposta europea a les pressions migratòries procedents de tercers països no pot tancar-se sense algunes reflexions respecte a la gran experiència acumulada i que pot ser una referència per nosaltres, país que fins fa dues dècades ha estat d'emigració i que reb amb retard les noves migracions (encara avui el nostre saldo migratori és negatiu, tenim més emigrants que immigrants).

A partir de la recepció massiva d'immigrants que alguns països europeus van experimentar després dels processos de descolonització i que fou necessària per a la reconstrucció europea després de la Segona Guerra Mundial, va prevaldre una visió d'aquestes corrents que la història ha demostrat equivocada. Em refereixo a la creença que es tractava de migracions transitòries -o així es volia veure-, tal com alguns fenòmens migratoris anteriors ho havien estat. Quan als tractats per facilitar l'arribada d'immigrants van seguir-los polítiques per a incentivar el retorn (a partir de la crisi de 1973), es va posar en evidència fins a quin punt aquesta visió era errònia: la permanència, l'arrelament i l'aparició de la segona i següent generació. Llavors es va fer evident la necessitat de polítiques integradores. Però ja masses de treballadors immigrants es trobaven suburbialitzades, a l'hora que es posava de manifest l'especial feblesa d'aquest sector social per a defensar-se de la crisi i els seus especials dèficits en l'educació, l'habitatge, la cultura o la sanitat.

Això no vol dir que els Estats europeus no hagin desenvolupat polítiques socials i una atenció creixent als immigrants. Indica únicament que aquestes polítiques han seguit amb un cert retard la realitat del fenomen. La immigració apareix com a "problema" quan s'evidencien les deficiències en la integració de les generacions crescudes als països receptors, i en algun grau també quan aquesta integració s'ha realitzat amb èxit i els estrangers deixen de ser-ho i van conformant noves minories, especialment en aquells països o regions còmodament instal·lats en una consolidada homogeneïtat cultural i ètnica. Si aquestes situacions coincideixen a més amb agudes manifestacions de la crisi econòmica, la xenofòbia latent emergeix i envalentona les actituds racistes que crèiem des de fa dècades superades.

Davant d'aquesta situació la resposta europea (Estats i Comunitat) és fins ara, com dèiem i en termes generals, de tancament de fronteres. Es consolida la imatge de l'"Europa fortalesa", i així serà a menys que forts moviments d'opinió aconseguixin modificar aquestes polítiques.

LA RESPOSTA EN EL CAS ESPANYOL

Sobre aquest fons de la resposta dels Estats europeus, ¿quina és la situació concreta d'Espanya?

A finals de 1990, un informe del Ministre de l'Interior al Congrés dels Diputats, conseqüència d'una iniciativa parlamentària d'Izquierda Unida, dona lloc el 9 d'abril de 1991 a una proposició no de llei aprovada pel Congrés dels Diputats, amb l'abstenció d'Izquierda Unida i el vot favorable de la resta de grups parlamentaris, que concreta en onze punts el marc de la política migratòria.

Pot resumir-se l'esmentat acord parlamentari en tres orientacions bàsiques: control de fluxos, integració dels immigrants i cooperació amb els països d'origen.

¿Quina plasmació real ha tingut fins ara l'esmentada definició?

És important fer notar, prèviament, que la mateixa proposició aprovada suposa que l'Estat espanyol no considera tancades les seves fronteres a la immigració econòmica. Aquesta és una diferència important, encara que sigui teòrica, respecte a d'altres països europeus.

Veiem la concreció que hi ha hagut de les dues primeres orientacions:

- control de fluxos: no sembla que hagi tingut èxit l'oferta de presentació de contingents ("cupos"). A aquesta inicial frustració no li és aliena la indiferència empresarial, tot i que es pot sospitar que en termes reals les empreses submergides -o, més freqüentment, amb part de l'activitat submergida- no estan predisposades a la contractació en condicions regulars (ni tan sols els empleadors de servei domèstic). Per la resta, no sabem que hagin millorat els serveis consulars en els països més implicats -Marroc-, reforma imprescindible per a qualsevol política de regulació o control de fluxos.

-integració (instruments):

Constitució de la Comissió Interministerial (Treball, Interior, Afers Exteriors, Afers Socials)

Constitució de la Direcció General de Migracions (actualment en el Ministeri d'Afers Socials)

Procés Extraordinari de Regularització de Treballadors Estrangers i les seves famílies.

Normes per a la inscripció a l'INEM de treballadors estrangers i accés a cursos de formació ocupacional. Accés dels cònjuges i fills dels treballadors amb permís de tipus B (renovat o regularitzat) i C.

Possibilitat de subvencions amb càrrec al 0,5% de l'IRPF a les entitats d'immigrants o organitzacions d'ajuda (programes)

Obertura d'algunes Oficines Úniques per a la tramitació d'expedients de residència i treball (Girona)

de 26 de maig, pel que s'aprova el Reglament d'execució de l'esmentada Llei, determina més restrictivament els continguts de la Llei (quan no augmenta més la discrecionalitat, en lloc de regular-la). Però a més, de vegades, les circulars i instruccions han endurit encara més aquests continguts en la línia de substituir el "podrà ser" a que abans hem fet referència pel "serà", i el mateix es pot dir de determinades pràctiques administratives.

La desitjable reforma de la Llei -particularment d'alguns dels aspectes més criticats: excessiva discrecionalitat, falta de definició dels drets que el preàmbul anuncia, conceptes jurídics indeterminats, brevetat dels terminis en procediments d'expulsió- no ha de paralitzar, de totes maneres, la possible millora de la normativa que regula l'estrangeria, la seva interpretació i la seva aplicació. Si la reforma d'una llei orgànica suposa un procés relativament llarg i que a més hauria de comptar amb l'ampli consens que la matèria requereix, les modificacions reglamentàries estan directament a l'abast del Govern i molt més determinades interpretacions, aplicacions i pràctiques.

En aquesta línia sembla adient aquí fer referència a la tan positiva tasca desenvolupada per algunes ONGs. En particular la plataforma creada a les comarques gironines sobre la base del diàleg iniciat amb motiu del procés de regularització i que, després de l'elaboració del document amb les "Cinquanta propostes", ha reunit a les recents jornades de Girona a representants de les diverses administracions per tal que exposessin les seves polítiques relatives a la immigració. Això ha fet possible conèixer alguns objectius immediats dels Ministeris implicats (Interior i Afers Socials), dels que subratllaré els més significatius:

Després d'aquestes incipients mesures preses en desenvolupament d'algunes de les peticions al Govern contingudes a l'esmentada proposició no de Llei, sobresurt en canvi la inexistència d'altres mesures urgents i imprescindibles en els terrenys de l'educació, la salut o l'habitatge, tal com reclama el punt sisè: "Desenvolupar un ampli programa d'accions de promoció i integració social dels immigrants, en particular en matèria d'ocupació, formació, habitatge, sanitat i protecció social".

Tornarem altre cop a aquest punt, però abans cal reflexionar sobre el fons legal en el que, al menys de moment, es mou aquesta incipient política migratòria i d'integració.

LA LLEI D'ESTRANGERIA

La regulació legal de la situació dels estrangers es dedueix del text constitucional (Article 13.1: "Els estrangers gaudiran a Espanya de les llibertats públiques que garanteix el Títol present en els termes que estableixin els tractats i la llei.").

La Llei Orgànica 7/1985, d'u de juliol, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya, sembla respondre a la mateixa visió a la que abans ens referíem, que també ha inspirat altres legislacions europees, l'esmentada creença en el caràcter temporal de la immigració estrangera. De tota manera, la seva excessiva discrecionalitat -un dels aspectes que més freqüentment se li critiquen- no fa impossible una visió més realista del fenomen migratori que afecta al nostre país. Passa que el Reial Decret 1119/1986,

Per part de la Direcció General de Política Interior:

- * millorar la durada dels permisos de residència
- * establir un "permís definitiu"
- * regular el reagrupament familiar

Aquestes millores han estat reiteradament reclamades per entitats i ONGs, i en el moment en que es produeixin deixaran afortunadament envellides algunes de les recomanacions que aquest Comissionat de l'Ajuntament de Barcelona ha formulat.

D'especial interès són els objectius que, en alguns casos amb calendari fixat, s'ha proposat la Direcció General de Migracions:

- * Constitució d'un Fòrum o Consell de la Immigració com a plataforma de participació o diàleg amb els col·lectius d'estrangers i les ONGs. I, és d'esperar, amb els agents socials -sindicats i patronals- i les entitats locals.
- * Formulació d'un Pla General per a la Immigració, que entenem que donaria resposta a la petició d'un ampli programa que formulava la proposició del Congrés dels Diputats.
- * I a destacar també per la seva especial transcendència, el millorament en les possibilitats de naturalització dels fills dels estrangers.

Fins aquí hem perfilat, pel que fa a Espanya, les línies bàsiques d'actuació de l'administració de l'Estat. Fer-ho en primer terme és adient per una raó: la primera preocupació o inquietud que afecta als treballadors immigrants -que per nosaltres són aquells que procedeixen de països pobres- és tot el que afecta al seu estatut jurídic i administratiu (residència i treball).

L'ADMINISTRACIÓ AUTONÒMICA

Però a continuació es presenten una sèrie de necessitats la satisfacció de les quals és determinant per a una encertada política d'integració. En primer terme, el treball i les condicions en les quals es realitza. Resulta decisiu el paper de l'Estat en els aspectes administratius d'aquesta matèria, però les altres administracions -i principalment l'autonòmica- han d'incidir necessàriament en altres aspectes: fonamentalment en la formació ocupacional i en les condicions laborals (inspecció).

És oportú fer aquí algunes consideracions en relació al mercat de treball: s'acostuma a dir que els treballadors estrangers fan aquelles feines que els nacionals no volen fer. Res a objectar quan aquesta és una constatació de fets: sens dubte és una realitat freqüent. Però en moltes ocasions podria més aviat dir-se, atenent també a la realitat, que els immigrants fan feines en condicions que els nacionals no estan disposats a acceptar. D'aquí la importància de la tasca inspectora -en doble dependència administrativa, autonòmica i central- i sancionadora. I d'aquí també la necessitat de desenvolupar la normativa de forma que garanteixi que de la correcció administrativa de les irregularitats -de vegades molt greus- no se'n derivin per al treballador estranger perjudicis que frenin les seves possibilitats de denúncia i defensa.

Hem de dir que la referida afirmació que tant es repeteix no és admissible com a programa o doctrina. Rebre a l'immigrant és acceptar-lo amb totes les seves necessitats i aspiracions. Per consegüent, la promoció social i laboral han d'estar al seu abast igual que per als autòctons. Freqüentment els treballadors estrangers realitzen feines de categoria inferior a la que podrien aspirar per la seva capacitació professional. Per altra part, (és competència autonòmica) la formació ocupacional que (encara que molt limitadament) s'oferta, no tindria sentit sota aquesta orientació.

El Pla interdepartamental de la Generalitat inclou un programa d'inserció i formació laboral per a immigrants estrangers residents a Catalunya, que creiem respon als objectius que hem assenyalat.

En aquesta matèria existeixen ja algunes experiències de cursos promoguts per l'Ajuntament de Barcelona, altres municipis i altres entitats.

L'allotjament i l'habitatge, la concentració d'immigrants a determinats barris -sols o en família- i la prevenció de la formació de "ghettos" són matèries urgents. Freqüentment, la immigració procedent de països pobres viu a immobles que de per si i pel seu deteriorament haurien de quedar fora del mercat immobiliari. A això s'hi ajunta l'amuntegament i, el que és més específic, la discriminació en l'arrendament o els lloguers.

En matèria d'habitatge no han d'ignorar-se les dificultats que afecten a amplis sectors de la població autòctona. No sembla adient pensar en programes específics per a immigrants, excepte en els lloguers, considerant que la "discriminació" sí que és o pot ser específica i que, consegüentment, requereix la intervenció de les administracions. En termes generals, en aquesta matèria com en d'altres, caldrà tenir en compte les recomanacions del Consell d'Europa, que aconsellen una acció positiva -és a dir, remoure obstacles al gaudi dels serveis en igualtat de condicions que els altres ciutadans- més que no pas les anomenades "discriminacions positives", que poden donar lloc a greuges comparatius de tercers.

En el problema de l'habitatge, com en tants d'altres relatius a la immigració, les matèries estan íntimament lligades: ¿Com aconseguirà un crèdit qui no té assegurada la seva permanència al país? ¿Qui llogarà un pis a qui no pot tampoc assegurar un salari, pendent sempre de la renovació d'un permís administratiu? La formació de "ghettos", per altra part, no es redueix simplement a un problema d'habitatge, sinó que ens reconduïx a aspectes de la inserció social (idioma, cultura, feina, etc.).

També el Pla Interdepartamental de la Generalitat sembla voler incidir en matèria d'habitatge sota aquesta perspectiva no discriminatòria i amb la finalitat de fer possible l'accés dels immigrants als programes comuns a tota la població.

En situació regular, amb possibilitats de feina i d'allotjament, l'immigrant, que normalment comença el seu camí sol -sigui home o dona-, busca la seva estabilitat familiar. L'anunciada regulació del reagrupament familiar, que s'hauria de tractar com un dret, pot donar resposta o facilitar aquesta necessitat. Però és molt important que el tractament d'aquesta qüestió no introdueixi noves dificultats -a propòsit de l'habitatge, per exemple- que poguessin a la pràctica resultar limitacions sobreafegides a la integració.

La limitació del temps no fa possible, com seria desitjable, la exposició de tots els aspectes relatius a la integració de la immigració estrangera: l'ensenyament i l'atenció a l'anomenada segona generació, la llengua i cultura d'adopció i el tractament de la d'origen, la salut en les noves condicions de vida, la especial situació de la dona immigrada, la promoció de les associacions d'immigrants i la seva participació en la societat d'acollida.

A aquests diversos aspectes mira de donar resposta el Pla Interdepartamental de la Generalitat. Les seves limitacions poden derivar-se de la falta d'un finançament determinat i també de la indefinició en el temps.

Hauria estat molt positiva una elaboració més participativa, especialment amb les administracions locals, però el mateix pla assenyala que per al seu desenvolupament es considera indispensable la participació activa d'altres administracions properes al ciutadà així com d'altres estaments socials. Aquesta apreciació pot corregir la limitació esmentada.

LES ADMINISTRACIONS LOCALS

Més enllà de les seves estrictes competències, els Ajuntaments s'enfronten amb la necessitat de donar resposta a nivell local a la diversitat de necessitats que planteja la immigració estrangera.

La cohesió social, la integració, suposa una atenció permanent a matèries la darrera resolució de les quals és a d'altres administracions. Molts aspectes de la regulació legal de la estrangeria incideixen de manera determinant en les possibilitats d'integració real dels immigrants en termes d'estabilitat, sigui quina sigui la intenció subjectiva de romandre o no indefinidament al nostre país. Les condicions de vida, per altra part, en matèries fonamentals (habitatge, salut, educació, etc.) escapen a les competències locals, així com determinats serveis socials més enllà de l'atenció bàsica.

El resultat és que es fa imprescindible la creació de plataformes de diàleg que facin possible la transmissió fluïda de la percepció directa que els ajuntaments tenen de les possibilitats o dificultats que es presenten per a una correcta integració.

D'altra banda, les possibilitats d'actuació municipal són molt diverses en funció de l'entitat dels municipis.

Una breu referència als programes de l'Ajuntament de Barcelona pot ser útil com a indicació del que fa actualment i del que pot fer l'administració local en matèria d'immigració.

El Consell de Benestar Social, a partir de les sessions de treball del Grup d'Estrangers i Refugiats, ha presentat nombroses propostes que, en bona part, suposen una aportació molt important per a l'elaboració d'un Pla Municipal per a la Immigració. En altres ocasions, les propostes d'aquest Grup són recomanacions que s'han d'inserir en programes concrets d'actuació. I altres propostes, les més desenvolupades, aborden aspectes legals que fan referència a competències estatals, legislatives -modificacions de la Llei d'Estrangeria i el seu Reglament- o de govern.

Com a conseqüència d'aquesta tasca, l'Ajuntament de Barcelona ha impulsat també un Servei d'Atenció i Informació per a Estrangers i Refugiats (SAIER), en concert amb quatre entitats: la Creu Roja, l'Associació Catalana de Serveis i Ajuda al Refugiat (ACSAR), el Centre d'Informació per a Treballadors Estrangers (CITE) i el Col·legi d'Advocats de Barcelona. El SAIER ofereix un Punt Informatiu al qual adreçar-se per a qualsevol consulta, des del qual cada cas és tramès a l'entitat corresponent segons la seva naturalesa. Aquestes entitats ofereixen serveis d'assessorament, gestió, defensa jurídica, etc. tant a immigrants econòmics com a sol·licitants d'asil. Atenent també les propostes del Consell, s'han editat fulletons informatius -sobre el procés de regularització, una guia d'entitats d'immigrants o d'ajuda, etc. També es dona suport, a través del programa de minories ètniques i mitjançant subvencions, a activitats de les associacions, realització de jornades, etc.

Els districtes, i particularment el de Ciutat Vella, hi dediquen una atenció creixent dins del marc dels seus programes generals, que són utilitzats pels immigrants estrangers -beques, alfabetització, atenció extrascolar, educació d'adults, atenció a la dona, educació en la diversitat, atenció a la cultura d'origen dels col·lectius més nombrosos, etc.

Com es pot veure, alguns d'aquests programes són específics per als immigrants (com ara, i tal com el seu nom indica, el d'atenció a minories ètniques) i altres són programes generals (beques, per exemple) o inflexions dels programes generals. En aquest sentit es podrien enumerar altres actuacions promogudes pels Districtes en molts diferents camps (culturals, assistencials, etc.). Cal també esmentar els cursos de formació ocupacional i la prestació d'assistència sanitària a aquells estrangers que no poden accedir a la xarxa pública ordinària.

Les propostes del Consell de Benestar Social i l'Informe d'aquest Comissionat sobre la immigració estrangera a Barcelona, constitueixen materials adients per a la definició d'un Pla Municipal que un Comitè format per diverses àrees i serveis està elaborant actualment. Pretenem que el Pla i els programes que s'enuncien siguin realistes i contin amb la dotació financera oportuna en tot el que es refereix a les competències municipals.

Seria de gran interès la ressenya de les actuacions d'altres ajuntaments de Catalunya, però l'espai disponible no ens ho permet. De totes maneres, i pregant que se'm disculpin les inevitables omissions, voldria subratllar la experiència i les actuacions de Mataró, Viladecans, Sant Boi, Vic, Vilafranca, Santa Coloma de Gramenet, etc., així com el suport rebut de la Diputació de Barcelona, a la que li devem un text molt útil per al coneixement de la situació i dels serveis disponibles.

per corre gir

FUNDACIÓ ALFONS COMÍN

Plaça de Sant Jaume, 10

08002 Barcelona, Espanya

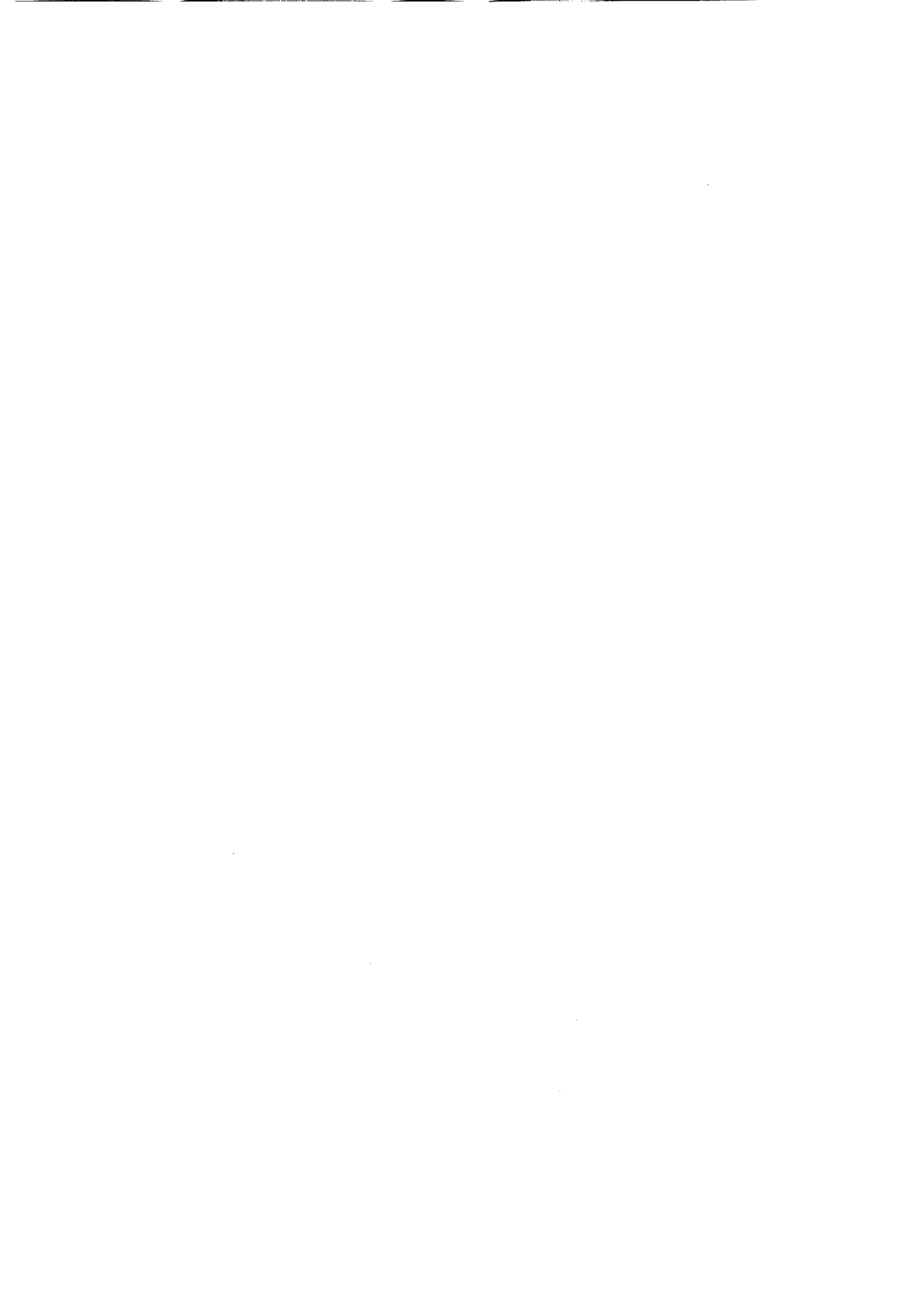

masacrar desde las montañas y destruir la población civil y por la vía del terror ocupar el terreno y el espacio. Hacen conquista de tierra quemada lo cual refleja su debilidad. Se puede hacer y si no se puede hay que hacer que se pueda, pero lo que no se puede es asistir impasible al genocidio de un pueblo en frente de nosotros, además teniendo tropas nosotros allá. Estamos implicados, mal implicados, estamos jodidamente mal implicados pero somos corresponsables y se puede sin medio millón. Hay miles de planes, es que los han hecho, yo he recibido 150 militares por día que venían a analizar escenarios y cosas. Claro que se puede y saben que se puede hacer y saben que se puede sin poner cien mil hombres en el terreno.

- Tu has hablado ahora de la solución militar que me parece que es la que compartimos muchos y la que desde hace algún tiempo ya nos hemos desengañado de cualquier solución pacífica. Entonces, yo quería preguntarte quien debe hacer eso, porque cuando estuvo aquí en el mes de mayo o principios de junio uno de los directores de Oslobodenje que se le dio el Premio de la Fundación Comín precisamente le hicimos esta pregunta y el nos habló precisamente de esas baterías que están en un monte enfrente de la ciudad y que dijo que con una hora y media de ataque quedaban desaparecidas y la gente podría ir tranquila por la calle, podría ir a comprar el pan y se habría acabado el terror cívico en esa ciudad. Por otra parte le preguntamos que pensaba de las declaraciones de Clinton de que iba a mandar a sus soldados y el dijo que las estaban esperando que estaban entusiasmados, que cuando las oyeron estaban entusiasmados. Entonces yo quería preguntarte has diseñado ya que es lo que se puede hacer, lo que se debe hacer, como nos implica un ejército o un país o una organización en una guerra sin salida si se entra en Sarajevo o se interviene en Bosnia. Pero ¿quien debe hacerlo? y ¿qué mecanismos hay que movilizar? ¿cómo se ha de movilizar a la comunidad internacional? ¿a quien hay que presionar? porque por lo que parece Owen está fijo y no parece que se haya apuntado ninguna solución eficaz en el último año, entonces ¿quien ha de intervenir? ¿qué ejército? o ¿qué organizaciones?.

Men: Bueno voy a aclarar que todo lo que he dicho hasta ahora y lo que voy a seguir diciendo lo digo a título estrictamente personal.

¿Quien debe intervenir y como? yo no he hecho planes, yo he visto los planes que hacen los militares y conociendo el terreno, la gente, la dimensión de las fuerzas, habiendo tenido acceso a todos los informes confidenciales de las fuerzas de paz, de los aviones americanos es evidente y obvio para cualquiera que no sea completamente subnormal que es posible y que era posible antes y mucho más fácil que ahora intervenir, pero hay dos medidas que se han discutido en muchas ocasiones y que los norteamericanos han propuesto sin gran éxito a través de su activísimo Secretario de Estado Warren Christopher que se deja convencer por el más tonto, esto lo he dicho a título totalmente personal. Cuando vino a Europa propuso dos cosas: levantamiento del embargo de armas que es además desde el punto de vista ilegítimo y voy a hacer dos puntos acá porque me parece que es tema clave, que era el tema clave desde el principio: los bosnios no quieren que nadie vaya a salvarles su vida, quieren que se les deje defenderse y el embargo de armas decretado contra las partes en

conflicto desde la guerra en Croacia que no afectó evidentemente en Bosnia ni al Ejército Federal Yugoslavo ni al ejército serbio de Bosnia que basta con situarse en los puentes que unen a Serbia y a Bosnia-Herzegovina, son tres puentes nada más, para ver el volumen de mercancía, de material militar que entra en Bosnia-Herzegovina de municiones, etc. esta fuerza no está afectada por el embargo porque la antigua Yugoslavia tenía un ejército federal un poco anticuado pero suficiente para matar mujeres y niños, con municiones y stocks suficientes. No afecta a los croatas que reciben armas de todas partes, fundamentalmente de sus más amigos naturales, pero sí afecta al gobierno legítimo de Bosnia-Herzegovina, al gobierno que representa a un Estado que se reconoce por parte de las Naciones Unidas y es parte de la Asamblea General y al que se le reconoce como un gobierno legítimo salido de unas elecciones suficientemente democráticas y que tienen una presidencia colegiada donde participan serbios, croatas y musulmanes. Pero ¿a quien afecta el embargo de armas? solo a una de las partes y ¿a que parte? a la que declaramos legítima y a la que reconocemos internacionalmente. Entonces, ¿como se come esto? a mi me cuesta mucho entenderlo, pero lamentablemente algunos activos miembros de la comunidad europea se han opuesto violentamente al levantamiento del embargo de armas con argumentos de que la guerra se iba a estender o que iba a haber más conflicto, más combates sin darse cuenta de que ahora los conflictos son casi unilaterales, van todos contra el mismo y el mismo no puede defenderse, entonces bueno, si no se les quiere defender al menos dejales defenderse. La segunda es que siendo tan tarde ya quizás el levantamiento del embargo no fuera suficiente pero en ese caso una cierta cobertura aérea bajo resolución del Consejo de Seguridad porque hay que dar legitimidad a estas acciones podría ser llevada a cabo por gente que está buscando empleo, por ejemplo la OTAN.

-Pregunta: Yo tengo una curiosidad, ¿por qué pierde credibilidad cuando hay sanciones contra Israel que no se cumplieron jamás, contra Palestina en su época, en el caso este yugoslavo también y por ejemplo en el caso de Kubaít, aunque sea un poco demagógico decirlo, todo tan eficaz, todo tan perfecto, 500 mil hombres allá, todo bien dirigido, etc. Esto es por un lado y por otro, viajando un poquito para no centrarlo todo en Yugoslavia, Pio Baroja decía que el lateralismo era la única enfermedad que viajando se curaba, pues quizás nos va bien pensar un poco en Africa y en América Latina. Antes hablabas de la cooperación, ¿por qué la cooperación no funciona? ¿es sencillamente porque lo que se dedica a cooperación se hace solamente para figurar? o ¿es que la cooperación entendida como tal no puede funcionar estructuralmente?. Estas son las dos cosas gracias.

José Mª Mendiluce : Mira la guerra del Golfo no fue una guerra de las Naciones Unidas, fue una guerra legitimada por una votación del Consejo de Seguridad, pero no se hizo bajo bandera de Naciones Unidas, afortunadamente esta vez. El hecho que se intervenga en unos lados y en otros no y que haya una desigualdad en el tratamiento de violación de Derechos Humanos en una zona

u otra del mundo es otra vez consecuencia de los intereses de los países que están..... Entonces mientras no logremos que este discurso de que todos iguales ante la ley y las declaraciones que hemos dicho y la carta a la ONU se vayan convirtiendo poco a poco en realidad. Yo no diría que estamos peor ahora que hace quince años

lo que pasa es que ahora hay una multiplicidad de conflictos producto del fin de la guerra fría, conflictos viejos que no se han resuelto y nuevos conflictos producto del desmembramiento de la Unión Soviética, por ejemplo, y sus áreas de influencia, entonces, no creo que estemos peor pero todavía no estamos donde deberíamos estar, por eso yo entiendo que haya un gran escepticismo respecto al intervencionismo onusiano, pero yo creo que hay que ir por ese camino. Aunque tienes razón al decir por qué en Irak medio millón y en Angola nadie hace nada y han muerto medio millón de personas desde que empezó la última guerra cuando Sabimbi en unas elecciones supervisadas por Naciones Unidas no reconoció el resultado electoral y se lanzó de nuevo a una campaña militar asesina y suicida pero que está costando miles de muertos. ¿Por qué ahí no se interviene? bueno, no hay voluntad suficiente no hay coherencia suficiente ni recursos suficientes para intervenir en todas partes, primero los países que pueden dar tropas son pocos, las operaciones militares cuestan mucho y no hay recursos para hacerlo, entonces se seleccionan en función, no siempre, de criterios objetivos sino de otros criterios, pero esto muestra una vez más y esto lo hablabamos el otro día en Nueva York en una reunión muy larga con muchos embajadores del Consejo de Seguridad que una vez más si no hay dinero para atender a los refugiados, si no hay dinero para frenar las catástrofes a través de fuerzas de paz quizás habría que poner acento en la prevención y la prevención si podría funcionar un poco más y evitar catástrofes anunciadas como la guerra de Bosnia que era anunciada desde meses antes de que empezara. ¿Por qué no funciona la cooperación? Este sería objeto de un seminario de dos semanas intenso y con muchos expertos, pero así simplemente porque la cooperación Norte Sur primero no es cooperación porque para que cooperen tiene que haber dos socios que tengan voz y una cierta igualdad, es un proceso unilateral casi, de ayuda en los mejores casos paternalista y en otros casos mucho peor todavía. Entonces, habría mucho que debatir sobre eso pero la cooperación bilateral responde generalmente en muchos casos a intereses económicos de grandes compañías o a intereses nacionales, por ejemplo, la cooperación italiana vende tractores Fiat, la cooperación norteamericana te venderá otro tipo de producto, o sea, no sea hace en función de los intereses reales de los países receptores de la ayuda de cooperación sino que se hace en función del país que es el donante y eso evidentemente no sirve para los intereses de los países receptores. La cooperación al desarrollo de las Naciones Unidas es el 0,5%, el 0,1% del volumen total de recursos que por año se dedican a la cooperación al desarrollo que creo que son cinco mil millones de dólares al año comparados con unos gastos globales de defensa reconocidos de cien mil millones de dólares y comparados con los recursos que tiene el acnur para atender a 18 millones de víctimas del fracaso de todo eso de 1700 millones, creo que me he equivocado en algún cero. Bueno, los gastos de defensa son 150 veces más que los destinados a la cooperación y la cooperación multilateral que tiene tantas imperfecciones como la bilateral porque es más burocrática

imperfecciones como la bilateral porque es más burocrática también sufre la presión del donante porque los recursos multilaterales vienen atribuidos por países cooperantes, países donantes para programas específicos y normalmente siempre hay una condicionante política o un modelo económico que se quiere sostener que no siempre es el modelo económico que puede permitir a ciertos países salir de la crisis sin provocar un caos político y social , pero eso volvería al debate de qué modelos de desarrollo, etcétera, es bastante complicado, no soy un experto además en eso.

- Pregunta: Una pregunta sobre el tema que más trabajas y en el lugar donde más has estado últimamente. ¿Qué actitud ha tenido el Gobierno Español sobre el tema de los refugiados? Bajo mi punto de vista y mi experiencia ha sido negativa, es decir, el ACNUR cuando ha intentado trasladar a los refugiados de la antigua Yugoslavia supongo que han negociado con diferentes países que pudiesen acoger. ¿El Gobierno Español, qué papel ha jugado en todo esto?.

José Mª Mendiluce : ¡No hablaré si no es en presencia de mi abogado!. ¡No! una posición tímida, efectivamente ha habido una falta de generosidad institucional yo diría en este tema y no solamente el caso de España, habría otros países. Yo diría que a excepción de Alemania y Suiza -sin embargo en la opinión general son los países racistas y xenófobos y no es tan cierto- que han recibido a centenares de miles de refugiados de la antigua Yugoslavia y de Bosnia en particular, la respuesta de los otros países europeos en su conjunto y la del Estado Español en particular ha sido más que tímida, ha sido roñosa. Ha sido roñosa en recursos hacia el acnur para permitirnos ayudar a las víctimas allí donde están y ha sido roñosa en los recursos y en la facilidad para que refugiados de Bosnia hubieren llegado a España cuando necesitaban salir o de Bosnia o de Croacia hacia otro país europeo. Yo no conozco como se ha discutido esto con las autoridades, yo discutí un par de veces, pero yo diría que lo que ha habido en España es una significativa solidaridad popular que han hecho la presión necesaria para que incluso esos pequeños cupos de gente que han llegado hayan llegado y que han asumido una gran responsabilidad algunos municipios, algunos ayuntamientos, etc. porque la acogida de estas personas se ha hecho a través de iniciativas o privadas o municipales, etc. con muy poco apoyo institucional del Gobierno Central. Entonces, yo como español no como funcionario de la ONU no estoy muy orgulloso digamos de esta respuesta y creo que si no se quiere intervenir como sea necesario, lo de la intervención militar es un tema pero no es eso, si no se quiere intervenir de manera coherente para parar el horror, si no se quiere intervenir de manera coherente para evitar que los refugiados de origen musulmán que están en Croacia sigan siendo ostigados, amenazados y expulsados, si no se quiere resolver el problema por lo menos no seamos cómplices del genocidio impidiendo que las víctimas de esa guerra tengan acceso a occidente, por lo menos dejémosles vivir aunque hayan perdido todo, pero es que lamentablemente todos los países de Europa desde hace unos meses exigen visado a los bosnios para entrar en la Europa fortaleza y esto realmente es la última bofetada al sobreviviente y es la última muestra de que esta

Europa que algunos están construyendo va a ser una Europa muy inhóspita hasta para los pobres y humildes demócratas entre los que me encuentro porque yo no quiero vivir en una Europa de ese tipo pero así son las cosas lamentablemente y ahí también hay mucho que hacer desde todos los foros en que estais vosotros .

-Pregunta: Esta mañana Televisión de Cataluña TV3 ha contestado negativamente a la propuesta del ACNUR que ha hecho extensible a otras televisiones de toda España para pasar un video durante unos días de solidaridad con los refugiados.

José Mª Mendiluce: En nombre del ACNUR agradezco la información y es un síntoma también de donde estamos.

Si hay otros periodistas aquí en este ambiente de cambio abierto os pediría que si vais a publicar alguna burrada de las que he dicho no me coloquéis la soga al cuello, o sea, buscar las cosas más generales y no cuando me meto con Lord Owen así brutalmente porque me gustaría seguir trabajando para los refugiados en el mundo. Gracias.